

УДК 101.1

М. Г. Рзаев

доцент кафедри історії Азербайджана і суспільних наук
Бакинського славянського університета

ПРАВСТВЕННО-РЕЛИГИОЗНЫЕ ЦЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ В ТРУДАХ СОВРЕМЕННЫХ АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ ФИЛОСОФОВ

Глобальные изменения, происходящие в обществе, безусловно, накладывают свой отпечаток на отдельные аспекты интересующей нас проблемы, однако в целом процесс интеграции способствовал единению взглядов на природу нравственно-религиозного самоутверждения личности.

Формирование мировоззрения человека в период интенсивного развития мультикультуральных связей требует более тщательного разграничения и изучения социальных, демографических, морально-нравственных принципов, по которым можно определить специфику становления и развития его как личности, определения критериев, по которым можно судить о степени его толерантности в обществе.

Предполагается дать обзор мнений сравнительно-сопоставительного характера исследователей проблемы нравственно-религиозных ценностей личности в современном азербайджанском обществе. Целью является также формирование общего концептуального подхода авторов к проблематике в рамках философии, психологии, социологии, истории и других социально-гуманитарных наук.

Общая характеристика основных направлений проводимых исследований. Изучение различных аспектов восточной религии и философии в современном мире приобретает качественно новое значение. Оно дает возможность проследить параллели между духовной жизнью Запада и Востока. Специфика последнего состоит в том, что, не ограничиваясь поиском рациональных доказательств и не уходя от решения жизненно важных, фундаментальных вопросов, он органично соединил в своем духовном начале философию, культурологию, психологию, социологию, религию. Таким образом, восточная мысль, обладая универсальностью и системностью, сочетая религиозные, философские и мистические традиции, оказывается применимой во всех сферах жизни.

Ряд исследований связан с общим социальным настроением толерантности во взаимоотношениях между людьми. Так, известный ученый-востоковед Г. Бахшалиева, рассматривая особенности межкультурного взаимодействия народов, наличие диалога между различными конфессиями, отмечает: «На протяжении всей истории между людьми разных религий и сект существовало взаимное уважение и понимание, и конфликтов в этой области не возникало» [5, с. 21]. Мы, полностью разделяя ее мнение, также подчеркнем, что Азербайджан во все времена славился интернациональным составом населения и толерантным характером взаимоотношений между людьми. Сегодня мы с большой уверенностью можем отметить тот факт, что люди, независимо от их вероисповедания, не испытывают трудности, связанные с их адаптацией к изменяющимся условиям в обществе. Безусловно, продолжают совершенствоваться и развиваться морально-нравственные ценности, идеалы личности уже в современных аспектах жизни, которые предъявляют определенные требования к каждому из нас.

Проблема национально-нравственных ценностей. Страх утратить самобытность, национальные традиции и обычаи, которые так чтут в Азербайджане, ментальные стереотипы типа «аксакал» (старейшина), нравственные устои, которые иной раз трактуют как пережитки прошлого, заставляют нас держаться за него, что не всегда позволяет нам выйти на более высокий уровень развития. Несмотря на это, происходящие изменения в обществе говорят о мирном сосуществовании прогресса и национальной самобытности, призыве к солидарности и сотрудничеству.

Данный аспект рассматриваемой проблемы с точки зрения изменений, которые происходят в обществе, был

отмечен в работе академика Р. Мехтиева: «историческая заслуга азербайджанского народа заключается в том, что, несмотря на влияния, оказываемое на него, мы смогли сберечь и сохранить свой язык, национально-нравственные ценности... В сохранении их и обогащении большая ответственность возлагается не только на семью, но и на общество» [17, с. 16].

Вопрос развития мировых религий. Говоря о религиях вообще, следует отметить различия их по времени зарождения, по степени распространенности, по статусу, по сложности идей, заключенных по своду правил, являющихся руководством к действию, и по тому вкладу, который они внесли в историю, культуру и философию и т.д. Известно, что всех религий мира объединяет объект исследования – во главу угла поставлен человек, его нравственные и моральные устои, жизненные ценности и т.д.

Ряд ученых [1; 3; 6; 8; 9; 15; 21; 22] раскрывают культурологические особенности индо-буддийской, китайско-конфуцианской и арабо-исламской культурных традиций, рассматривают наиболее значимые концепции выдающихся мыслителей прошлого и анализируют преемственность современных ученых в вопросах бытия, человеческой природы, взаимодействия религии и философии.

В частности, в последние десятилетия азербайджанскими учеными рассмотрены и проанализированы вопросы об арабо-исламских культурных традициях, эволюционных тенденциях мусульманской культуры в целом и ее отношениях с другими религиозно-культурными факторами, в последние годы – место и роль исламской культуры в философии глобализации [2; 4; 7; 10; 13; 14; 16].

Анализ мировых религий, особенно современных, все больше убеждает нас в той роли, которую они сыграли в истории, в формировании гуманистического отношения к человеку и вопросах морали и нравственности. Реализация на практике, в жизни сущностных особенностей истины, добра, умения быть милосердным и объективным («возлюби ближнего, как самого себя»), заповедей, которые содержатся в каждой из религий, – все это сценарий благих намерений, равенства и братства, без чего невозможен культурный прогресс и процветание народов.

Следует отметить, что все мировые религии объединяет признание человеческой жизни как священного дара Всевышнего. Схожесть происхождения этих религий, единая система ценностей и их привязанность к идее единого Бога. Конечно, на практике все гораздо сложнее, так как в религиозной среде есть и такие, кто по-своему трактует отдельные положения религиозных учений, оправдывая применение силы и выступая против диалога в компромиссных решениях спорных вопросов.

Известно, что мировые религии иудаизм, христианство и ислам проповедуют идею единого Бога. Священные книги и пророки этих религий воспринимаются как истинные. Ислам – это определенная религиозная и философская система, образ жизни, предписания социально-экономического и политического характера, кодекс морали и нравственности, представления о справедливости и равенстве всех перед Богом. Как философская система ислам проповедует в основном учение о божественном предопределении, согласно которому все в мире зависит от воли Всевышнего. Схожие идеи есть и в других истинных религиях. Все это еще раз подтверждает, что Бог един, но системы верований, связанные с его именем, различаются.

Проблема толерантности. Сегодня одной из актуальных проблем, стоящих перед человечеством, является

проблема толерантності, в том числі мирного урегулювання міжнародних і регіональних конфліктів. Цим конфліктам іноді надають релігійний відтінок. По тому проблема діалогу між релігіями в сучасних умовах стає достатньо актуальною. Цій проблемі присвячені і деякі публікації С. Ібрагімової. В її роботі «Проблема діалогу між релігіями в сучасних умовах» [12] були затронуті питання діалогу між релігіями в сучасних умовах, розкриті точки зіткнення трьох світових релігій і відзначено ідея про те, що майбутнє людства пов'язано з мирним сосуществованієм релігій. Особливий інтерес викликають дослідження Э. Гусейнова [11], який розглядає чотири світові релігії в плані розвитку історичних процесів. Вперше іудаїзм змінив теорію історичної періодичності (цикла), що існувала в античному періоді, ідеєю розвитку від простого до складного. А християнство і іслам обогатили її загальнолюдськими ідеями розвитку. В цьому сенсі, незважаючи на всі обмеження, по думці автора, епоха Середньовіччя, по порівнянню з античним періодом, була кроком вперед.

Не можна не відзначити роботу Сулейманова Г. «Принципи виникнення діалогу між релігіями і цивілізаціями» [19], в якій широко обговорюється необхідність продовження діалогу між релігіями і цивілізаціями, почавши з 70-х років ХХ століття. Одночасно з діалогом між релігіями і цивілізаціями в статті говориться також і про можливі зіткнення між ними. Розглядається концепція Хантінгтона, позиція експрезидента Ірану Хатемі, який вважає, що діалог між цивілізаціями і релігіями неминучий.

Аналізуючи особливості релігії, ми зіткнулися з важливими функціями релігії. Одна з них – світоглядна, завдяки чому у людей формується надія на звільнення від самотності, бід, страждань, нещастій, моральної деградації і духовного спустошення.

Окрім цього, зв'язок між людьми по принципу єдиної віри виступає тем мостиком, який допомагає їм налагодити комунікативний процес між самими собою, а також знайти відповіді на питання у Всевисшнього, який виступає в ролі психотерапевта, направляючого людину на шлях усвідомлення його справжнього призначення, оберігаючи його від здійснення непоправимих помилок і терзань.

Дослідники підкреслюють, що кожна з аналізованих релігій сприяє виробленню у людини певних ціннісних установок, і це сприяє створенню своєрідної програми поведінки людей, що є регулятивним елементом.

Теоретичні постулати релігії допомагають людям усвідомити себе як єдиний моральний організм, який має загальні цілі і завдання, допомагає їм самоопреділитися, самореалізуватися і усвідомити себе як особистість, здатну інтегрувати в потік змінюючоїся суспільної системи, головним атрибутом якої є моральна чистота, порядок і душевний спокій.

В епоху серйозних змін, які затронули всі сфери сучасної людської діяльності, гостро вистає питання про якісно новий рівень зв'язку особистості з її духовним розвитком, самопізнанням і набуттю нового релігійного досвіду, досвіду гуманного зв'язку з людиною. Кожен з нас знаходиться в центрі рішення глобальних економічних, соціально-політичних проблем людства, без рішення яких неможливо говорити про подальший нормальний існування. Як би не відрізнялися релігії всього світу, є точки зіткнення по всім важливим напрямкам, історично виваженою проблемою людства: проблеми добра і зла, свободи і відповідальності.

Література

1. Алієв М.А. Духовно-історичне взаємодія ісламу і християнства: дис. док-ра філ. наук. Баку: 2008. 241 с.

2. Алієва Ф. Глобалізація, ісламські моральні цінності і Запад. Філософія. Научно-теоретичний журнал. Баку. 2007. № 2-3 (8). С. 175–182.

3. Алізаде А. Християнська філософія. Баку: Текнур, 2006. 283 с.

4. Асанова Р. Іслам і культура. Баку: изд-во Бакинск. Унив-та, 2002.

5. Бахшалиєва Г. Предотвращение релігійних радикальних тенденцій служить національним інтересам. Стратегічний аналіз. Аналітичний журнал по внутрішній і зовнішній політиці Азербайджанської Республіки, міжнародні відносини. 2(9). 2014. С. 19–27.

6. Буньядов З. Релігії, віросповідання, секти. Баку: Азербайджан, 1997. 287 с.

7. Буньязаде К. Проблема ідеального людини на Близькому Сході в середні віки / Філософія і соціально-політичні науки. Научно-теоретичний журнал. Баку. 2009. № 3 (27). С. 94.

8. Буньязаде К. Філософія ісламу: історія і сучасність. Баку: Чашіоглу, 2010. 154 с.

9. Васильєв Л.П. Релігії Сходу. Конфуціанство, буддизм і даосизм. Белгород, видавництво «Книжний клуб», 2014. 192 с.

10. Гасанов Х., Бахарчі Т. Західно-східні відносини з точки зору християнства і ісламу. Баку: Текнур, 2005.

11. Гусейнов Э. Еволюція поглядів стосовно історичних процесів в межах релігійних систем. Філософія. Научно-теоретичний журнал. Баку, 2008, 1(10).

12. Ібрагімова С. Проблема діалогу між релігіями в сучасних умовах. Філософія. Научно-теоретичний журнал. Баку. 2007. № 2-3 (8). С. 182.

13. Кулієв Э.П. Глобалізація. Коран: дис. канд. філ. наук, Баку, 2006. 182 с.

14. Кулієв Э. Коранічний підхід до міжрелігійного діалогу. Баку: 2005.

15. Кризис психоаналіза. Дзен-буддизм і психоаналіз / Эрих Фромм; пер. з англ. під заг. ред. П.С.Гуревича. М.: АСТ, 2009. 252 с.

16. Мамедзаде И.Р. Об актуальності філософії в контексті глобалізації і модернізації. Баку: 2009. 226 с.

17. Мехтієв Р. Соціальні і гуманітарні науки: контекст часу. Філософія і соціально-політичні науки. Научно-теоретичний журнал. Баку. 2009. № 4(28). С. 9–31.

18. Рустамов Ю.И. Історія політико-правових і соціальних вчень. Баку: Азербайджанський університет, 2000. 316 с.

19. Сулейманова Г. Принципи виникнення діалогу між релігіями і цивілізаціями. Філософія. Научно-теоретичний журнал. Баку, 2007. № 2-3(8).

20. Халілов С. Схід і Захід. К універсальній ідеї (філософські дослідження). Баку: «Азербайджанський університет», 2004.

21. Юнг К.Г. О психології східних релігій і філософій. М., 1994.

22. Янг Дж. Християнство / Пер. з англ. М.: Гранд. 2000. 384 с.

Анотація

Рзаєв М. Г. Морально-релігійні цінності особистості в працях сучасних азербайджанських філософів. – Стаття.

Питання моральності, релігії, самоствердження людини, вплив релігії на формування морального образу особистості – всі ці питання були і будуть актуальними в усі часи і носять міждисциплінарний характер. В статті намагаються зробити спробу автора дати короткий огляд досліджень, проведених сучасними азербайджанськими ученими-філософами і відзначити їх нові ідеї і погляди на природу національної ідентичності і самобитності. Сьогодні Азербайджан – толерантна країна, в якій продовжують розвиватися і розвиватися морально-моральні цінності особистості, незалежно від їх віросповідання, що і є предметом обговорення, представленого в межах даної статті.

Ключові слова: особистість, світогляд, моральність, звичаї, релігія, традиції, толерантність.

Анотація

Рзаєв М. Г. Морально-релігійні цінності особистості в працях сучасних азербайджанських філософів. – Стаття.

Питання моральності, релігії, самоствердження людини, вплив релігії на формування морального обличчя особистості – всі ці питання були і будуть актуальними в усі часи і носять міждисциплінарний характер. У статті міститься спроба автора дати короткий огляд досліджень, проведених сучасними азербайджанськими вченими-філософами і відзначити їх нові ідеї та погляди на природу національної ідентичності та самобутності. Сьогодні Азербайджан – толерантна країна, в якій продовжують удосконалюватися і розвиватися морально-етичні цінності особистості, незалежно від їх віросповідання, що і є предметом обговорення, представленого в рамках даної статті.

Ключові слова: особистість, світогляд, моральність, звичаї, релігія, традиції, толерантність

Summary

Rzaev M. H. Modern-looking religious values in the works of the Azerbaijani philosophers. – Article.

Questions, moral values, self-reliance of a person, the formation of the virtues of humanity - all these questions have been and will be up-to-date once and for all. The article includes the author's story, a rudimentary review of the research carried out by the Azerbaijani philologists and reflects their contribution to the innovative science, the new ideals of national identity and self-esteem. Today, Azerbaijan is a tolerant republic, which continuously advances and develops moral and spiritual values, unquestionably self-denial, which is the subject of discussion, represented in the frames of the article.

Key words: personality, universality, morality, religion, tradition, tolerance.